

**АКЦИОНИ ПЛАН ЗА СПРОВОЂЕЊЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ
ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И СУЗБИЈАЊЕ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА У
ПОРОДИЦИ И У ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА
-за период 2014.-2015.г.-**

Увод

Влада Републике Србије је, 1. априла 2011. године усвојила *Националну стратегију за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима* („Службени гласник Републике Србије“ бр. 27/2011) као основни стратешки документ од важности за изградњу свеобухватног и квалитетног система за спречавање и сузбијање насиља над женама и заштиту жртава.

Предмет Националне стратегије је превасходно насиље над женама у породици, будући да је то **најзаступљенији** облик насиља над женама, као и да су жене **најчешће** жртве насиља у породици, а његове последице се драматично одражавају на многе сегменте живота жртава насиља – становање, здравље, образовање и слободу да живе своје животе без страха и на начин на који то желе, као што се то истиче у Препоруци Парламентарне скупштине Савета Европе 1582, из 2002. године. С тога, држава има обавезу да заштити жртве насиља у породици јер се, у супротном, насиље прећутно одобрава. Стратегија полази од Опште препоруке 19 Комитета УН за елиминацију свих облика дискриминације жена (CEDAW) из 1992. године, у којој се каже да насиље над женама " *представља облик дискриминације у смислу члана 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена и треба га сматрати озбиљним кршењем женских људских права*".

Стратегија има за циљ да успостави оквире и смернице за деловање надлежних органа и институција како би се спречила појава насиља, а када се оно ипак деси, сузбиле његове негативне последице и манифестације и пружи пуна заштита жртвама.

У складу са националним законским оквиром, међународним документима и стандардима, као и анализом насиља над женама и насиља у породици у Србији, која се заснивала на резултатима дотадашњих истраживања о распрострањености и карактеристикама насиља код нас, података званичне статистике и надлежних државних органа и служби, као и сазнања из праксе организација цивилног друштва које пружају услуге и подршку жртвама насиља, утврђена су четири стратешка, национална циља, а у складу са њима и четири стратешке, приоритетне области деловања:

- Успостављање система примарне, секундарне и терцијарне превенције,
- Унапређивање нормативног оквира за заштиту жена од насиља,
- Унапређивање мултисекторске сарадње и подизање капацитета органа и специјализованих служби и
- Унапређивање система мера заштите и подршке жртвама.

Те исте године, 2011., Влада Републике Србије је усвојила и *Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама и насиља у породици*, који представља још један кључни документ за систематски, стандардизован, координиран и, надамо се, ефикасан приступ насиљу над женама у породици и партнерском односу.

На основу Општег протокола, надлежни органи и институције су донели своје, посебне, протоколе о поступању у случајевима насиља и то:

- *Посебан протокол Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу* (усвојен 2011.),
- *Посебан протокол Министарства рада, запошљавања и социјалне политике Владе РС о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима* (усвојен 2013.),
- *Посебан протокол Министарства унутрашњих послова Владе РС о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима.* (усвојен 2013.),
- *Посебан протокол за правосуђе у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима* (усвојен 2014.),
- *Правилник о протоколу поступања и одговору на насиље, злостављање и занемаривање Министарства просвете* (донет је 2010. године, пре потписивања Општег протокола).

Тиме су створени услови за отпочињање другог важаног процеса - формирања механизма за координацију рада служби, органа, институција и организација на локалном нивоу који треба да буду успостављени у свим локалним самоуправама и треба да постану кључни за интегрисани одговор на насиље, тамо где се оно дешава.

Уважавајући наведене промене и процесе који су се десили од доношења Стратегије, као и чињеницу да је 2012. године Република Србија потписала, а затим и ратификовала *Конвенцију СЕ о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, као и да је, јула 2013. године, добила *Закључна запажања о Другом и Трећем извештају Републике Србије* од Комитета за елиминацију дискриминације жена, предлог Акционог плана за спровођење Националне стратегије, који је био урађен упоредо са предлогом Стратегије, је ревидиран и прилагођен новонасталим чињеницама. Дужина периода на који ће се односити (друга половина 2014. и 2015. година) је, такође, утицала на промене које су у њему учињене како би постао оперативан и реалан.

Текст *Предлога Акционог плана за спровођење Националне стратегије за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима, за период 2014.-2015. година* се налази пред нама.

Структура Акционог плана

Акциони план прати структуру Националне стратегије на коју се односи. У оквиру сваког општег, односно дугорочног, циља дефинисани су појединачни циљеви који су усмерени на његово остваривање, што се огледа и проверава кроз очекиване резултате.

Појединачни циљеви се реализују кроз низ активности које су, углавном груписане према носиоцима, циљним групама или другом критеријуму. Свака појединачна активност је праћена очекиваним резултатима, индикаторима и изворима провере, што треба да омогући да се прати успешност њене реализације. У Плану су наведени носиоци активности, који се деле на надлежне органе и институције и учеснике. Планирани рокови за спровођење активности и извори финансирања треба да обезбеде што ефикаснију реализацију. Активности су планиране на релативно кратак период од годину и по дана, мада, обзиром на природу проблема којима се баве, многе од њих представљају континуирани процес.

Карактеристике активности

Стратегија садржи четири општа, односно дугорочна, циља и осам појединачних циљева.

1. Први дугорочни циљ се односи на успостављање система примарне, секундарне и терцијарне превенције као првог приоритета у борби против насиља, а три појединачна циља су везана за та, три нивоа превенције, односно за деловања пре, непосредно по учињеном насиљу или после њега.

Примарну превенцију чине активности усмерене на појединачне друштвене групе или целу јавност и треба да допринесу разумевању родних улога, природе насиља, дискриминације и да утичу на измену постојећих образаца понашања по којима је насиље приватна ствар у коју друштво не треба да се меша. Рад са децом и омладином, новинарима, државним службеницима, женама из различитих друштвених група, а посебно са женама из вишеструкодискриминисаних група и целом јавношћу, треба да створи друштвену атмосферу у којој се насиље не скрива, не толерише и друштво је спремно да на њега одговорно и ефикасно реагује. Посебно се наглашава улога јединица локалне самоуправе као активних промотера и субјеката у борби против насиља над женама.

Секундарна превенција, односно деловање непосредно по учињеном насиљу, чине активности које треба да допринесу ургентном и ефикасном деловању органа, служби и институција у тим ситуацијама, што се, пре свега, може обезбедити подизањем њихових капацитета. Едукација запослених у органима, службама и институцијама које непосредно долазе у контакт са жртвама насиља, али и едукација свих државних службеника, је кључна за ефикасно деловање државе. Планирана обука о узроцима, манифестацијама и последицама насиља треба да омогући, не само, подизање свести стручњака о насиљу над женама, већ и допринесе промени ставова и понашања ових стручњака у односу на жртве и значајно побољша природу и квалитет подршке која се пружа жртвама. Секундарна превенција подразумева и подизање капацитета самих жена за заштиту својих права. У том циљу у Плану је предложено и покретање иницијативе којом би се чланови/це адвокатских комора подстакли/е да пружају бесплатну помоћ женама жртвама насиља.

Терцијарна превенција је дугорочно деловање након што је насиље учињено и односи се на активности пружања дугорочне подршке и помоћи жртвама насиља која треба да допринесе њиховој реинтеграцији у нормалне токове живота, с тога треба да буде у складу са њиховим реалним потребама, посебно са потребама жена из вишеструко

дискриминисаних група. Овај вид превенције подразумева и увођење праксе рада са починиоцима насиља која је до сада у Србији релизована само кроз пилот пројекте. У терцијалну превенцију спадају и активности континуираног праћења насиља, као и праћења поштовања принципа "дужне пажње", односно начина функционисања система здравствене, социјалне и правне заштите жена. Сазнања о природи и распрострањености насиља и начину реаговања на њега, су од битне важности за даљи развој јавних мера и политика.

2. Други дугорочни циљ се односи на унапређивање нормативног оквира за заштиту жена од насиља како би се постигла: усклађеност националног законодавства са релевантним међународним документима, међусобна усклађеност законских и подзаконских аката, обезбедила повећана заштита жртава насиља и увела нова решења којима се омогућава делотворно поступање у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима. Планиране активности се могу груписати у три категорије: активности на изменама и допунама релевантних закона и подзаконских аката или израда нових, активности које се односе на развијање служби при судовима које треба да спрече секундарну виктимизацију и трауматизацију жртава и сведока насиља и активности које се односе на праћење казнене политике.

3. Трећи дугорочни циљ се односи на унапређивање мултисекторске сарадње и подизање капацитета органа и служби, што подразумева, са једне стране, подизање капацитета (људских, техничких, материјалних) надлежних служби, органа и институција, а са друге стране, успостављање механизма за њихову ефикасну, континуирану сарадњу. Овај процес је започет доношењем Општег и посебних протокола, али треба да заживи на нивоу свих локалних самоуправа, јер је кључан за пружање интегралне, ефикасне, квалитетне, ургентне и адекватне помоћи и подршке женама жртвама насиља. Стратегија и план обавезују носиоце ових активност да у процес неизбежно укључе и организације цивилног друштва обзиром на њихову улогу и значај у борби против насиља.

Посебна група активности се односи на мере увођења јединственог система евиденције случајева насиља. У овом делу Акциони план делимично одступа од Националне стратегије: Стратегија се залагала за успостављање јединственог софтверског система, а План се определио за концепт усаглашеног тока информација. Планом се предвиђа израда упутства о току информација, сагласно протоколима о међусекторској сарадњи, којим би се успоставио јединствени приступ евидентирања пријављивања, решавања, процесуирања и збрињавања жртава породичног насиља. Ово је једна од веома важних активности којој се мора приступити са великом пажњом свих актера, будући на досадашње недовољне и неадекватне начине прикупљања и размене података, као и на осетљивости читавог процеса. У сваком случају, резултат треба да буду репрезентативни и упоредиви подаци о насиљу који ће представљати основ за креирање нових мера и политика. Такође, релевантни подаци треба да буду, на адекватан начин, доступни јавности ради подизања свести јавности о значају борбе против насиља над женама.

Активности на подизању капацитета запослених се, поново, односе на њихову едукацију, па се активност повезује са активношћу у првој области јер треба да буду део једног целовитог система образовања државних службеника/ца и професионалаца/ки.

План предвиђа и израду смерница за будућу имплементацију *Конвенције СЕ о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, као припреме за

обавезе које је држава преузела потписивањем и ратификовањем овог важног међународног документа.

4. Четврти дугорочни циљ се односи на унапређивање система мера заштите и подршке жртвама и подељен је на два појединачна циља: унапређивање мера заштите и унапређивање мера подршке жена – жртва породичног и партнерског насиља. Овај циљ је компатибилан са терцијалном превенцијом из прве стратешке области, па у планирању и реализацији активности о томе треба водити рачуна.

Акционим планом се наводи низ мера и активности које треба да унапреде заштиту жртва, а треба да буду прилагођене специфичним потребама жена. Код креирања ових мера, пре свега у локалној заједници и од стране локалних надлежних актера, треба водити рачуна да мере буду: засноване на разумевању насиља над женама и насиља у породици из родне перспективе, да буду усмерене на људска права и безбедност жртве, да буду засноване на интегрисаном приступу, који узима у обзир однос између жртва, починилаца, деце и њиховог ширег друштвеног окружења, да су усмерене на избегавање секундарне виктимизације, да су усмерене на оснаживање и економску независност жена жртва насиља, да су смештене, тамо где је то за жртву најприкладније. (из *Конвенције СЕ о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*).

Посебно издвајамо мере на обезбеђивању одрживости рада специјализованих СОС телефона за жене жртве насиља на локалном нивоу који се хронично боре са проблемом редовног финансирања, па том питању треба да посвети пажњу како се не би угрозио рад већ постојећих сервиса и њихови резултати.

Акциони план, даље, излистава мере подршке, које се такође креирају и реализују у локалној заједници са намером да подрже жртву и обезбеде јој опоравак од насиља и повратак у нормалне токове живота. Мере треба да обухвате здравствене и правне услуге, психолошка саветовалишта, финансијску помоћ, помоћ око становање, образовања, обуке и помоћ приликом запошљавања.

Једна од мера је и препорука CEDAW Комитета која се тиче проблема малолетничких и уговорених бракова и продаје невесте, којима се до сада, код нас, недовољно поклањала пажња.

Носиоци активности

У реализацији овог Акционог плана учествује велики број органа, служби, институција и организација, како на националном, тако и на покрајинском и локалном нивоу.

Квалитет реализације Плана зависи, пре свега, од поступања државних органа у складу са законским овлашћењима и, протоколима утврђених процедура, као и принципом "дужне пажње, тј (да) са потпуном посвећеношћу спрече, истраже, казне и обезбеде репарацију за дела насиља" (*Конвенција СЕ о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*).

Обзиром на природу друштвеног проблема на који се односи, План даје значајно место организацијама цивилног друштва, посебно онима које се баве пружањем услуга и помоћи жртвама насиља, због њиховог дугогодишњег искуства, места и улоге у борби против насиља над женама, и обавезује државне институције да сарађују са њима,

подржавају их и подстичу. То се између осталог захтева од државе у и Закључним запажањима о Другом и Трећем извештају Републике Србије од стране CEDAW Комитета.

Систем праћења и евалуације

Праћење и евалуацију реализације Акционог плана вршиће Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Савет за родну равноправност Владе Републике Србије.

Праћење и евалуација реализација мера и активности дефинисаних Акционим планом треба да обезбеди повратне информације за редефинисање појединих његових активности, доношење будућих одлука, мера и политика у овој области и израду нових стартешких докумената. Праћење треба да буде основ и за утврђивање одговорности за постигнуте резултате или неуспехе. Резултати праћења у овој области су важни и за даљи процес упознавања јавности са проблемом насиља над женама и обавезом и значајем борбе против њега.

Основ за праћење су дефинисани индикатори као квалитативни и квантитативни показатељи за мерење и процену остварености планираних активности и циљева.

Ресорна министарства, органи, службе и организације су одговорни за постизање резултата и праћење активности за чије носиоце су дефинисани Акционим планом. За успешно остваривање праћења неопходно је укључивање и свих осталих партнера, учесника у реализацији активности. Значајну улогу у процесу праћења и прикупљања података треба да преузму и локалне комисије за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе.

Буџет за реализацију Акционог плана

За реализацију овог акционог плана није потребно обезбеђивати додатна финансијска средства у буџету Републике, с обзиром да ће се активности предвиђене Акционим планом реализовати у оквиру редовне делатности надлежних републичких, покрајинских и органа локалне самоуправе.

Скраћенице

ЗОУВ - Завод за унапређивање образовања и васпитања

ЈЛС - Јединице локалне самоуправе

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

МУП - Министарство унутрашњих послова

МП - Министарство правде

МЗ - Министарство здравља

СУК - Служба за управљање кадровима

Специјализоване ОЦД - организација цивилног друштва које пружају услуге и подршку жртвама насиља

ОЦД - Организације цивилног друштва

ПЗРП - Покрајински завод за равноправност полова

ЦСР - Центри за социјални рад